մանկներին համեմատ թւաբանութիւն» գիրքը։ Երեք գրքերն էլ տպված են այս 1881 տարի, Մովսէս Վարդանեանցի և ընկերութեան տպարանում, Թիֆլիսում։ Գրքերի գները շատ էժան են նշանակված։ Պէտք է խոստովանվենք որ պ. Գրիգոր Շահբուդաղեան շատ լաւ ընտրութիւններ է անում իր թարգմանութիւնների համար։ Ցենք կարող չը յիշել որ պ. Վարդանեանի տպարանը շատ մաքուր կերպով է տպում գրքերը։

—

Պ. Երուանդ Ապրեսեան խնդրում է մեզ տպել որ պատրաստի թարգմանած ունի տպագրութեան համար Բ. Շմիտդի «Маленькій эмигрантъ» և Օստրովսկու «Утро молодаго человѣка»։ Նոյնպէս սկսել է թարգմանել Նիէրեցի «Le petit berger et son chien» և Լուի Ֆրէօրէյի «La vertu persecutée»։ Վերջապէս մտադիր է թարգմանել և Ֆօն-Վիզինի «Бригадиръ» անունով կօմէդիան։

—

Օդեսայում, ինչպէս հաղորդում է «Порядокъ» լրագիրը, պատահեցին Նոյեմբերի կէսին մի քանի անկարգութիւններ. տասն, տասն և հինգ հոգուց բաղկացած խմբեր, որ ցերեկով յարձակվում էին խանութների վրա, կոտրում էին ապակիներ, մտնում էին խանութներ, հարուածում էին խանութատէրերին, գողանում էին փող և թանգագին իրեղէններ և անհետանում էին։ Գեներալ-նահանգապետը կարգադրութիւն արաւ բազմացնել պօլիցեականների և ձիաւոր ժանդարմների թիւը։

—

Ընթերցողին արդէն յայտնի է, որ երեկոյ ֆրանսիացի դերասանուհի Սարա Բէռնար, Օդեսայի թատրօնից կառքով դուրս գալուց յետոյ ենթարկվեց մի քանի խառնակիչների յարձակմանը, որոնք դերասանուհուն ողերութեամբ ողջունող մօտ մէկ հազար ամբոխի միջից սկսեցին քարեր արձակել Սարա Բէռնարի կառքի վրա, կանչելով «կորչեն հրէաները»։ Քարերը կոտրեցին կառքի ապակիները, վիրաւորեցին դերասանուհուն և նրա հետ նստած իր դերասանական խմբի կառավարչին։ Սարա Բէռնար հասնելով հիւրանոցը, որտեղ իջել էր, դիմեց իրան ուղեկցող անձանց, ասելով որ իր ամբողջ կեանքը կը պահի, որպէս յիշատակ այն քարը, որ նետվեցաւ նրա կառքի մէջ, որովհետև նա այդ տեսակ ընծաներ դեռ իր կեանքում երբէք չէ ստացել և յոյս ունի որ երբէք չի ստանայ։ Օդեսայի նահանգապետը այնուհետև, քանի որ Սարա-Բէռնար Օդեսայումն էր, հրամայեց մի խումբ ձիաւոր զինւորականներին ուղեկցել դերասանուհու կառքը, ուր և գնար նա։ Օդեսայից ֆրանսիացի արտիստուհին գնաց Կիեւ, այնտեղից պէտք է ուղևորվի Մօսկվա և Ս. Պետերբուրգ։

—

Ռուս երգիչ Սլավեանսկի, որ երկու տարի սրանից առաջ իր երգիչների խմբով մի քանի կօնցերտներ տուեց Թիֆլիսում, այժմ շարունակում է ժողովրդական կօնցերտներ տալ Ռուսաստանում։ Նորերումս «Порядокъ» լրագրում տպված Մարկօլի մի յօդուածը շատ իրաւացի կերպով նկատում է որ ժողովուրդը ամենից աւելի սիրում է երգ, մանաւանդ խօրական երգը, որ մեծ կրթողական ազդեցութիւն ունի ժողովրդի գեղարուեստական զգացմունքի վրա և ազնւացնում է այդ զգացմունքները։ Մենք մեր կողմից կաւելացնենք որ մեր հայոց ժողովուրդն էլ շատ է սիրում երգեցողութիւն և եթէ մեր երաժիշտներից մինը կազմէր երգիչ սիրողների խումբը, որ կերգէր հայոց երգեր (ի հարկէ երգերը պէտք է յօրինել, փոխադրել, կազմել) նա ոչ թէ միայն մեծ աջողութիւն կունենար մեր հասարակութեան մէջ, բայց և կարող էր առաջին փողեր վաստակել, մանաւանդ, եթէ ինչպէս Սլավեանսկին անում է, տարին մի անգամ գոնէ, պտտէր իր խմբով ամբողջ Անդրկովկասում։ Մեր մասնագէտ երաժիշտներից ոչ ոք չէ մտածում փոխադրել խօրական երգերի վրա և յարմարեցնել խմբային կանոնաւոր երգեցողութեանը մեր ժողովրդական երգերը և մեր եկեղեցական եղանակները։ Վերջապէս և եւրոպական մոտիվները կարելի էր յարմարեցնել հայոց խօրական երգեցողութեանը։ Ինչքան անկատար կը լինէր սկզբից այդ տեսակ փորձը, նա այնու ամենայնիւ, ժամանակով մեծ օգուտներ կը բերէր, իսկ գործին ձեռնամուխ եղողներին մեծ շահ էլ կը տար։ Ցաւն այն է որ մեր հայ երաժիշտներից ոչ ոք չէ մտածում այդ գործի վրա, որովհետև բոլորն էլ իրանց ոգով, իրանց ուղղութեամբ օտար են ամբոխի պահանջներին և նրա բնաւորութիւնը չեն ճանաչում։

—

Այս րոպէիս ստացանք ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ պ. Լեոն Խանազեանցից մի հեռագիր, որ մի շատ ցաւալի լուր է հաղորդում մեզ։ Մեր համալսարանական սակաւաթիւ արեգաններից մինը պակասեց մեզ։ Նոյեմբերի 30-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին վախճանվեցաւ Վահան վարդապետ Բաստամեանց։ Մենք յիշում ենք այն ժամանակները, երբ մեր համալսարանական երիտասարդութիւնը ձգտում էր աբեղայութեան կոչմանը։ Ես ահա, ոչինչ հետևանքին չը հասած, իր երազները փշրված տեսնելով, վախճանվում է նրանցից մինը երիտասարդ հասակում։

—

«Порядокъ» լրագրին հաղորդում են որ Ս. Պետերբուրգի մի հայ երիտասարդ սիրող, պ. Թամամշեւ իրաւունք ստացաւ կազմել երեք ներկայացումներ յօգուտ Փոքր-Ասիայի չքաւոր հայերի։ Այդ ներկայացումների մէջ կը մասնակցեն ամենայայտնի արտիստները և արտիստուհիները։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱ

—

Բլէկբօրնի մէջ մարկիզ Հարտինգտօն արտասանեց մօտաւորապէս հետևեալ ճառը։ „Մեր հակառակորդները ի միջի այլոց մեղադրում են մեզ նրանում, որ երբ ընդդիմադրական կուսակցութիւն էինք կազմում, մենք դատապարտում էինք Բեռլինի դաշնագիրը, իսկ մինիստրութիւն կազմելուց յետոյ նպաստեցինք նրա իրագործմանը։ Բայց մենք երբէք անպայման չէինք դատապարտել այդ դաշնագիրը, մենք միայն ասում էինք, որ նա կարող է աւելի լաւը լինել։ Մեր հակառակորդները այդ դաշնագրի մէջ ամենամեծ նշանակութիւն տալիս էին այն մասին, որ պահանջում էր Թիւրքաց երկրի մաքրելը ռուսաց զօրքերից, իսկ Թիւրքահպատակ ժողովուրդների վիճակի թեթևացնելը նրանց համար երկրորդական հարց էր։ Մինչև անգամ այժմ նախկին մինիստրութեան անդամներից մէկը, լորդ Սալիսբիւրի, դատարկ բան է համարում այն հարցը, թէ մի փոքր կտոր հողը Ալբանիային թէ Չերնոգօրիային կը պատկանի։ Նա մոռանում է, որ երբեմն մի կտոր հողից կախված է ամբողջ երկրի բարօրութիւնը և խաղաղութիւնը։ Բայց հարցը նրանումն է, որ պէտք էր ստիպել Թիւրքիային դաշնագիրը երկու կողմերի համար էլ միատեսակ պարտաւորեցուցիչ համարել։ Եթէ Ռուսաստանը պարտաւոր էր մաքրել Թիւրքիան, հետևապէս Թիւրքիան էլ պէտք է կատարէր այն բոլոր պարտականութիւնները, որոնցով այդ գործը պայմանաւորված էր։ Եւրոպական միւս պետութիւնների օգնութեամբ մենք կարողացանք ստիպել Բ. Դրանը, որ նա կատարէր իր պարտականութիւնները Յունաստանի և Չերնոգօրիայի վերաբերութեամբ, իսկ այժմ լորդ Դիւֆերին աշխատում է նոյն բանն անել և Հայաստանի վերաբերութեամբ։ Եթէ մենք չենք կամենում, որ եւրոպական խաղաղութիւնը անդադար խանգարվի Թիւրքիայի կալուածների պատճառով իր հպատակ քրիստոնեայ ազգութիւնների հետ, ուրեմն մենք պէտք է նրան հասկացնենք, որ ոչ թէ միայն Ռուսաստանը, այլ և ամբողջ Եւրոպան հակում է, որ Թիւրքիան կատարէ իր պարտականութիւնները։ Բերլինի մէջ արտասանած ճառով լորդ Սալիսբիւրի ասաց, որ Անգլիայի շահերին համապատասխան և աջող չէ կարելի անուանել այն քաղաքականութիւնը, որ թոյլ տուեց Ռուսաստանին հասցնել կասպեան երկաթուղին մինչև Ասխաբադ և իր առաջաւոր գիրքերը մինչև Մերվ հասցնել։ Զարմանալի է այն խորհրդութիւնը, որ Միջին Ասիայի քարտէզը եռանդով ուսումնասիրող քաղաքական մի գործիչ կարող էր չը նկատել, որ Կասպեան ծովից սկսած մինչև Ասխաբադի կէսն էլ չէ հասցրած և որ ոչ մի ռուս զինւոր ոտք չէ կոխել Մերվի թիւրքմէններով բնակեցրած երկիրը։ Բայց դուցէ այդ հանգամանքը նշանաւոր չէ։ Բայց ենթադրենք, որ նրա ցոյց տուած փաստերը ճշմարիտ են։ Լսենք կառավարութիւնը ի՞նչ միջոցներ գործ դրեց այդ փաստերի առաջն առնելու համար։ Լօրդ Սալիսբիւրին յայտնի է, որ ռուսաց արշաւանքը Թիւրքմէնների երկրի վրա սկսվեցաւ միաժամանակ մեր յարձակմունքի հետ Աֆղանիստանի վրա։ Ռուսաց արշաւանքի աջողութեանը խանգարեցին իրանք թիւրքմէնները և ոչ թէ մեր յաղթութիւնները Աֆղանիստանի մէջ։ Լօրդ Սալիսբիւրի նըկատում է. „ինչ ուզում են ասեն նախկին մինիստրութեան աֆղանական քաղաքականութեան մասին, բայց նա գոնեա այն օգուտը տուեց, որ յաւիտեան հեռացրեց ռուսաց դեսպանութիւնը Աֆղանիստանից և փրկեց դրեց ռուսաց դիպլօմատիկան ազդեցութեանը այդ երկրի մէջ։“ Ես կանոնաւոր պատճառաբանութիւններ եմ լսել աֆղանական պատերազմը արդարացնելու համար, բայց մինչև այժմ ոչ ոք չէր էլ մտածել ասել, թէ այդ պատերազմը սկսվեցաւ ռուսաց խաղաղ դեսպանութիւնը Աֆղանիստանից արտաքսելու համար։ Արդեօք չէ մտածում լօրդ Սալիսբիւրի, որ „մենք արտաքսեցինք ռուսաց դեսպանութիւն“ նախադասութիւնը մեզ բարեկամ դրացի պետութիւնը կարող է չը հաւանել։ Այսքանը գիտեմ, որ եթէ մեզ համար այդ ասէին, մենք շատ գոհ չէինք լինել։ Առանց որ և է պատճառի արտասանած այդպիսի նախադասութիւնները կարող են յարուցանել փոխադարձ թշնամութիւն և անհաւատարմութիւն, որոնք առանց այդ էլ շատ շատ են բարձրանում Անգլիայի և Ռուսաստանի մէջ։ Մի և նոյն ժամանակ լօրդ Սալիսբիւրի ճշգրութեամբ չէ պատմում փաստերը։ Եթէ նա մէկին արտաքսել է Աֆղանիստանից, դա ոչ թէ ռուսաց դեսպանութիւնն է, այլ այդ երկրի օրինաւոր կառավարիչ էմիր Շիր-Ալին, իսկ ռուսաց դեսպանութիւնը հեռացաւ Շիր-Ալիի հետ միաժամանակ։ Ինչ կը վերաբերի մեզ, մենք երբէք չենք հետևել այնպիսի քաղաքականութեան, որ բացառապէս անգլիական շահերն է ունեցել ի նկատի։ Մենք աշխատել ենք գործել Եւրոպայի հետ համաձայնութեամբ և այդ մեզ աջողվել է։ Ճշմարիտ է այդպիսի քաղաքականութիւնը մի փոքր դանդաղեցնում է գործողութիւնը, բայց երբ նա վճռում է մի բան, այդ վճիռը անփոփոխ է մնում։“ Քննելով գործերի դրութիւնը Իռլանդիայի մէջ, լօրդ Հարտինգտօն ասաց մօտաւորապէս հետևեալը։ „Այդ հանգամանքների մէջ անկասկած յուսահատեցնող շատ բան կայ։ Բայց պէտք չէ մոռանալ, որ բոլոր չարիքի պատճառը իռլանդական ժողովրդի անմտութիւնը չէ։ Անցեալի մէջ Անգլիան էլ շատ ափսոսներ է տուել։ Այդ սխալները դեռ ուղղված չեն և, եթէ մենք մի կողմից պէտք է եռանդով գործադրենք ձեռնարկած միջոցները, միւս կողմից պէտք է գործենք անչափ համբերութեամբ։

ԱՒՍՏՐՕ-ՈՒՆԳԱՐԻԱ

—

Վիէննայի կիսապաշտօնական թերթերը հաստատում են այն լուրը, որ աւստրո-ունգարական արտաքին գործերի նոր մինիստր կոմս Կալնօկի, որ այդ պաշտօնը ստանալուց առաջ վարում էր աւստրիական դեսպանի պաշտօնը Ս. Պետերբուրգի մէջ, իր գլխաւոր պարտականութիւն է համարում մի տեսութիւն կայացնել ռուսաց և աւստրո-ունգարական կայսրների մէջ։ Այս գործի համար իշխան Բիսմարկ օգնում է աւստրիական մինիստրութեանը։ Աւստրիական կառավարութեան աշխատանքների նպատակն է լրացնել այն համերաշխութիւնը, որ կայացել է իտալական թագաւորի և աւստրիական կայսրի տեսութեան ժամանակ։ Բօսնիայի մէջ զինւորական օրէնքների մտցնելը ցոյց են տալիս, թէ ինչ նըպատակով է պատրաստվում դիպլօմատիկան այդ համերաշխութիւնը։ Բ. Դուռը յանձնել է իր դեսպանին Վիէննայի մէջ աւստրիական կառավարութենից բացատրութիւններ պահանջել Բօսնիայի մէջ զինւորական օրէնքներ մտցնելու վերաբերութեամբ։ Եթէ Թիւրքաց կառավարութիւնը այդ բացատրութիւնները բաւարար չի համարի, նա մի շրջաբերականով բողոք կուղարկի պետութիւններին։ Մինչդեռ Վիէննայի մէջ աշխատում են ստանալ պետութիւնների համաձայնութիւնը Բօսնիան վերջնականապէս Աւստրօ-Ունգարիայի հետ միացնելու համար, որպէս զի Թիւրքիան այլ ևս իրաւունք չունենայ բողոքելու։ Այս գործի մէջ շատ բան կախված է Ռուսաստանի համաձայնութենից և այն դիրքից, որ կը բռնի անգլիական կառավարութիւնը։

ԿԱԹՕԼԻԿ ԱԶԳԱՑԻՆՆԵՐԸ

—

Ցաւօք սրտի կը կարդամք մայրաքաղաքին լրագրութեանց մէջ մեր կաթօլիկ ազգայնոց մէջ կրկին ծագած յուզմունքն, որ կը դառնայ Նոցա Գեր. Ազարեան Պատրիարքի ընտրութեան օրինաւոր կամ ապօրէն լինելուն վրա։ Նոյնպէս վարչական խորհրդոյ անդամոց ընտրութիւնն իսկ ապօրէն և անկանոն կը հռչակուի. կասուի թէ ընտրողներէն ոմանք Պատրիարքական ընտրութեան չէին մասնակցած, ուստի այնմիջապէս հրաժարական տուած էին. ուրիշ ոմանք ալ վերջին նստի մը մէջ՝ որ ատենակալէն եղած էր՝ հրաժարելով խոյս տուած են ժողովէն։ Իրաց այս վիճակը ի հարկէ մխիթարական չը կրնար լինել ընդհանուր Հայ Ազգի համար, որք առանց կրօնի խտրութեան մի Ազգ կը կազմեն և պարտին մի սիրտ մի հոգի լինել միակ նպատակ ունենալով ազգային ընդհանուր լուսաւորութիւնն։

Մի ուրիշ ցաւալի և դըժբախտական օրինակ ևս է Գեր. Ազարեանի գնդեցեկ խօսակցութիւնն հակառակ, որ էր հայերէն լեզուն իբր Պատրիարքարանի պաշտօնական լեզուն ընել, հայագիր և տաճկախօս տպել պաշտօնական գիրք հրատարակելը, որ եթէ ստոյգ է, չը կրնար համաձայնիլ նորա պատուաւոր խոստմանց և համակիր յայտարարութեանց զոր պաշտօնական այցելութեանց և տեսակցութեանց մէջ հրապարակաւ խոստացած էր։

Հոգ չէ կրօնն՝ բաւական մարդկային համոզման վրայ հիմնեալ կը լինի, կրնայ փոխել ըստ յարգողի համոզմանց, բայց ազգութիւնն՝ ըստորում բնական ծընունդ է, չէ կարելի փոփոխման ենթարկուիլ։ Կրօնափոխ Հայ մը միշտ Հայ կը մնայ։ Այսու տեսակէտով պարզական և բողոքական եկեղեցեաց յարկով ազգայինք ևս Հայութեան անբաժանելի անդամներն են։ Ուրիշ խնդիր է եթէ Հայ մի անձամբ բըռնաբարէ գինքն իր ծնող բնական Ազգէն